

AZ ÜZEMTERVEZÉSI RENDSZER FEJLESZTÉSE*

Dr. CSONTOS GYULA

mezőgazdasági tudományok kandidátusa, igazgató
MÉM Erdőrendezési Szolgálat, Budapest

A múlt év végén az Országos Erdészeti Egyesület rendezésében emlékezünk meg az 1879. évi erdőtörvény jelentőségéről és erdőgazdálkodásunk fejlődésében betöltött szerepéről. Az 1879. évi erdőtörvény az üzemtervi kötelezettséget az ország kétharmadára kiterjesztette. Végrehajtásaként 1880-ban kiadásra került az első „Utasítás az erdőgazdasági üzemtervek készítése iránt”. Ez az utasítás jelentős lépés a rendszeres, egyáltalán a mai fogalmaink szerinti erdőgazdálkodáshoz. Üzemtervek ezt megelőzően is készültek, de kötelező érvénnyel 100 éve készítjük és használjuk. Ezt követően napjainkig mintegy öt ízben adtak ki az erdőrendezéssel kapcsolatos utasításokat, amelyek keresztül nyomon követhető az erdőgazdálkodás feladatainak változása, az erdőrendezés feladatkörének bővülése.

Az erdőrendezés feladatkörének változását mindig az erdőgazdálkodással szemben támasztott társadalmi-gazdasági igények jelentős módosulása eredményezte. Ismerve ágazatunk elmúlt évtizedének történetét — az erdőgazdálkodás fejlődését és az erdőgazdálkodással szemben támasztott követelményeket, amelyek az ismert magas szintű határozatokban fogalmazódtak meg —, természetszerűen feltételezi üzemtervezési rendszerünk fejlesztését is.

A fentieknek megfelelően a MÉM Erdészeti és Faipari Főosztálya 1977-ben elrendelte az ÁEMI felé az üzemtervezés fejlesztési rendszeréről tanulmány, majd javaslat készítését. A fejlesztési javaslat készítését megelőzően írásban kértük a főtevékenységként erdőgazdálkodó szervezetek javaslatait és véleményét. Elkészült javaslatunkat két ütemben az Erdészeti és Faipari Hivatal Erdészeti Főosztálya szakértők bevonásával megtárgyalta és a főbb tennivalókban egyetértett. Az elfogadott javaslat főbb elveit a rendelkezésre álló idő alatt vázlatosan a következőkben lehet összefoglalni.

Az erdőgazdálkodással szemben támasztott igények kielégítésére az üzemterveknek biztosítaniuk kell:

— azonos időpontra vonatkozóan vállalati és országos szintű állapot- és tervinformáció szolgáltatását, valamint biztosítani kell az üzemtervek és a népgazdasági közléptávú tervciklusok közötti összhangot;

* Az Erdészeti és Faipari Tudományos Ülésen 1980. február 28-án elhangzott előadás.

- a tervezés alkalmas legyen erdőgazdaságoknál üzemi és vállalati szintű, nem főtevékenységben erdőgazdálkodó szerveknél gazdálkodó és megyei szintű tervek kidolgozására;
- bővíteni kell az üzemtervek közgazdasági tartalmát, több rugalmasságot kell a terveknek tartalmazniok a változó közgazdasági, piaci és egyéb behatások kiegyenlítésére és ugyanakkor szigorúbbnak kell lenniök az üzemtervszerű gazdálkodás előírásainak szakszerű meghatározásában;
- át kell tekinteni és megfogalmazni az állománygazdálkodási irányelveket az ágazati gazdaságpolitikában bekövetkezett lényeges változásoknak megfelelően;
- az üzemtervet alkalmassá kell tenni az erdőgazdálkodás értékelésére és minősítésére.

Az üzemtervezés rendszerének fejlesztését az erdőgazdálkodás tervezési feladataival összhangban — az e téren jelentkező igények kielégítésére — kell megoldani.

A fejlesztés fontos feladata, hogy a három szinten és három időhorizontra végzendő teljes körű tervezést az üzemterv megfelelően megalapozza állapotrögzítő, tervezési és értékelésre alkalmas adathalmazával.

Az üzemterveknek, illetve az erdő adattárnak az ágazati irányításban, a fejlesztésben és a gazdálkodásban, a vállalati stratégiai célok kialakításában és megalapozásában, a termelés műszaki és technológiai fejlesztésében, az üzem- és munkaszervezésben nyújtandó döntéselőkészítő, végrehajtást megalapozó adatgazdaságát kell rendszerezettebben hasznosítani.

Alapvető és legfontosabb követelmény, hogy az üzemtervezési rendszer szerves részét képezze az ágazati és népgazdasági tervezési rendszernek. Ehhez kell igazítanunk az üzemtervezés felvételi rendszerét, tartalmát és a kapcsolat-tartást a különböző tervezési szintekkel.

- A *felvételeket* át kell alakítanunk úgy, hogy a tervezés alapját alkothassák az ötéves tervekből kiindulva a lehetséges távlatokig. A középtávú, vagyis 5 éves tervek és az üzemtervek összhangjának megteremtése szükségessé teszi, hogy a jelenlegi 10 év helyett a tervadatokat és alternatívákat 12—16 évre adjuk meg az ötéves tervek lejártához igazodóan. Ezzel egyidejűleg megoldható, hogy mindig érvényes tervelőírások, illetve azok alapján végzett elemzések, állásfoglalások és irányelvek álljanak rendelkezésre az ötéves ágazati tervek összeállításához.
- A felvételek során rögzített és széleskörűen egyeztetett adatokra alapozottan készül maga az üzemterv és adtaiból áll össze az erdőállomány országos adathalmaza.

Az aktuális állapotban tartott erdőállomány-adattár az alapja a hosszú távú szabályozásnak. A hosszú távú szabályozás eredményéből a megfelelő ötéves tervidőszakra vonatkozó keretszámok adják az erdőrészlet mélységű, ötéves állománygazdálkodási terv alapját.

- A hosszú távú szabályozásra az ötéves terveket megelőző második évben kerül sor a gazdálkodóval és az országos irányító szervezettel egyeztetetten. A szabályozás az üzemtervben rögzített keretek között megkeresi a megadott elvek szerinti optimumokat és távlati előrejelzéseket ad. A hosszú távú szabályozás adja meg az ötéves tervek keretszámait is, amelyekben már érvényesül az összhang a népgazdasági tervezés irányelveivel.
- Az ötéves tervezés utolsó fázisaként készíti el a gazdálkodó az erdőállomány gazdálkodási tervét, melynek alapjául az üzemtervi lehetőség, a már előzőekben említett keretszámok és irányelvek szolgálnak. Természetesen a tervezés ezen szakaszában is elkerülhetetlen az országos irányító szerv, a gazdálkodó, az erdőfelügyelet és az erdőállomány adattár kezelőjének, az Erdőrendezési Szolgálatnak folyamatos párbeszéde, egyeztetése.

A tervezés folyamatossága — az ötéves tervek jóváhagyása után — az éves tervezés és a végrehajtás értékelése során, természetesen továbbra is igényli a több szintű egyeztetést és párbeszédet.
- A gazdálkodás színvonalának fejlődésével és az erdészeti kutatás, valamint a számítástechnika széles körű alkalmazásának eredményeként — jelentős lehetőség mutatkozik a tervezés fejlesztésében, elsősorban annak információ-tartalmának bővítésében.

Kiemelném azokat, amelyek új adat bevitelét igénylik. Ilyenek a vágás-besorolás, a választékterv, tervalternatívák készítése, az erdőállomány értékének megállapítása, erdőállománytípus rögzítése, az elmúlt üzemtervi időszak értékelése, az erdőfeltárás, a közelítés, a szállítás, az elsődleges faipar gazdasági korlátainak számbavétele, a rendeltetés egyértelműbb rögzítése és a termőhelytől függő termelési cél és differenciált gazdálkodás tervezése.

- Az üzemtervi adatok számítógépes feldolgozása és rögzítése lehetővé teszi az országos irányítás hatékonyságát növelő rugalmas és gyors információszolgáltatást, a különböző tervek egyezőségének biztosítását, illetve azok összekapcsolását.
- Az üzemtervezési munka során szorosabb kapcsolatot kell kialakítani a gazdálkodóval, illetve azok képviselőivel. Ez növeli a gazdálkodók önállóságát megfelelő felelősségvállalás mellett. Ugyancsak az önállóság növelését céloznák az üzemtervi lehetőségeken belül a megfelelő tervalternatívák, amelyek a követelményekhez rugalmasabb alkalmazkodásra adhatnak módot. Nagyobb szerepet szánunk az előzetes jegyzőkönyveknek, bővítve a gazdálkodás alaposabb előzetes értékelésével.
- Az üzemtervi rendszerben növelni kell az erdőállomány-adattár szerepét és felhasználását, és ezen keresztül biztosítani a számítástechnika adta lehetőségek teljes körű kihasználását. Itt tároljuk az üzemtervezési adatokat és információkat, amelyek egyúttal alapját képezik az ágazati információs rendszernek és amelyekből megoldható valamennyi tervezési szint tájékoztatása. Az adathalmaz minőségének, megbízhatóságának javí-

tásához és aktuális állapotban tartásához a továbbiakban is számítunk az erdőfelügyelőségek támogatására és információjára. Az adathalmaz minősége és az adattár aktuális állapota a folyamatban levő fejlesztés sarokköve és alapja.

- A kiemelt üzemtervezés-fejlesztési irányok mellett néhány ugyancsak fejlesztést igénylő és a fejlesztéssel összefüggő részfeladatot említek meg:
- Már eddig is felmerült, hogy a 10 éves üzemtervezési időszak a gyorsan növő fafajú — elsősorban nyár — erdőrészekben a fatermesi függvény és a valóságos fejlődés nagy eltérést mutatnak. A tervezet szerint az üzemterv az ötéves tervezéshez szükséges tervadatok érdekében max. 16 évre előre készül. Ezért — a szükségesnek megfelelő — általában ötvenként megismétlődő *időközi állapotfelvételt* is tervezünk.
 - Az üzemterv formai változását is sürgeti a kezelhetőség, valamint az előállítás gazdaságosságának igénye. Többek között tervezzük, hogy az átfogó rész, vagyis a szöveges leírás külön melléklete az üzemtervnek és a statisztikai táblák igazodnak a tárgyalt terület nagyságához.
 - A gazdálkodók igényének kielégítésére célozzuk, hogy az üzemterv mellékletei gazdálkodóhatáros térképek legyenek. Ennek azonban beruházási feltétele is van.

Befejezésül: az általam vázlatosan ismertetett fejlesztési irányelveket főhatóságunk elfogadta, a gyakorlati bevezetéshez szükséges részfeladatok kimunkálását elkezdtük.

A plenáris ülés elnöke, Tamási István akadémikus az Agrártudományok Osztályának elnöke, az MTA Erdészeti Bizottságának munkáját ismertetve magasra értékelte az erdőrendezési és gazdaságtani ad hoc bizottság által elkészített „A korszerű erdőgazdálkodásnak az erdőrendezéssel szemben támasztott követelményei és ezek hatása a fejlesztésre és a kutatásra” c. tanulmányát.

Ezt az igen sokoldalú és tudományos igénnyel összeállított munkát az Erdészeti Bizottság megtárgyalta és a megfogalmazott feladatok megvalósítására vonatkozó javaslatait főhatóságunknak megküldte. A lehetőséggel élve vállalkoztam vázlatosan ismertetni az Erdészeti Bizottság javaslatainak gyakorlati megvalósulását az erdőrendezésben.